

GIỚI THIỆU SÁCH MỚI

XÃ HỘI HỌC GIA ĐÌNH¹



Cuốn sách *Xã hội học Gia đình* của PGS.TS. Lê Ngọc Văn có thể được xem như một “bông hoa nở muộn”, song lại là sự bổ sung cần thiết và có giá trị thực tiễn cao cho hệ thống giáo trình Xã hội học Gia đình đã được biên soạn và sử dụng ở Việt Nam trong thời gian qua. Tác giả đã thực hiện một công trình nghiên cứu toàn diện về gia đình: từ mối quan hệ giữa gia đình và xã hội (chương 1) đến sự hình thành và phát triển của bộ môn Xã hội học Gia đình trên thế giới và ở Việt Nam (chương 2); từ đối tượng nghiên cứu của Xã hội học Gia đình (chương 3, chương 4, chương 5) đến các cách tiếp cận, lý thuyết và phương pháp nghiên cứu gia đình (chương 6, chương 7).

Gia đình là một đối tượng nghiên cứu khó nắm bắt, một thực thể phức hợp với sự đa dạng về các hình thái tồn tại trong thực tiễn xã hội, do đó, thách thức mọi nỗ lực kiến tạo một định nghĩa mang tính bao quát. Mặc dù cách tiếp cận chức năng - cấu trúc xem hôn nhân và huyết thống là những nền tảng cốt lõi cấu thành nên thiết chế gia đình, song khung lý thuyết này chưa giải thích thỏa đáng các hiện tượng xã hội đương đại như tỉ lệ ly hôn ngày càng gia tăng, xu hướng kết hôn muộn, hay lối sống không sinh con. Tác giả không chỉ tháo gỡ những bế tắc trong việc nhận diện và dự báo các biến đổi gia đình của Xã hội học và Nhân khẩu học, mà còn mở rộng cách tiếp cận từ những biến đổi về chức năng và cấu trúc gia đình sang sự biến chuyển của hệ giá trị văn hóa. Đây chính là điểm hội tụ của những tranh luận khoa học, mở ra không gian đối thoại liên ngành trong khoa học xã hội và nhân văn về cấu trúc xã hội, văn hóa và biến đổi xã hội.

Nhiều nhà nghiên cứu từng cố gắng lý thuyết hóa sự tiến hóa của gia đình và phân loại các hình thái gia đình theo giả định rằng gia đình là sản phẩm của các thời đại lịch sử, với hình thái sau “tiến bộ” hơn hình thái trước. Tuy nhiên, cách tiếp cận suy diễn này không thỏa mãn đòi hỏi phương pháp luận của nhà xã hội học. Tác giả đã làm rõ cách tiếp cận xã hội học trong nghiên cứu gia đình trên hai khía cạnh.

Thứ nhất là sự phân biệt giữa cách tiếp cận chuẩn mực và cách tiếp cận thực nghiệm. Tiếp cận chuẩn mực dựa trên các giá trị văn hóa, đạo đức, tôn giáo, pháp luật và chính trị để đánh giá quan hệ hôn nhân và gia đình. Mặc dù phản ánh đậm nét dấu ấn lịch sử và bối cảnh thời đại, cách tiếp cận này thiếu tính khách quan đặc trưng của xã hội học. Ngược lại, xã hội học ưu tiên tiếp cận thực nghiệm, một phương thức không phụ thuộc vào các khung quy chiếu chuẩn mực có sẵn. Thay vì đặt câu hỏi gia đình nên như thế nào và theo chuẩn mực nào, tiếp cận thực nghiệm tập trung giải mã gia đình đang tồn tại như nó vốn có trong thực tiễn khách quan.

¹ Lê Ngọc Văn. (2025). *Xã hội học gia đình*. Nxb. Khoa học xã hội. Hà Nội. 469 trang.

Thứ hai là sự phân biệt vấn đề xã hội và vấn đề xã hội học trong nghiên cứu gia đình. Vấn đề xã hội thường được hiểu là những hiện tượng bị xem là lệch chuẩn và cần can thiệp. Trong khi đó, xã hội học tiếp cận các hiện tượng này theo tinh thần trung lập về giá trị nhằm khám phá bản chất, cơ chế và ý nghĩa xã hội của chúng. Sự phân biệt này đòi hỏi nhân quan xã hội học, cho phép nhà nghiên cứu nhìn nhận các sự kiện, hiện tượng quen thuộc dưới góc độ phân tích khoa học nhằm phát hiện những bí ẩn xã hội, những tầng ý nghĩa khó nhìn thấy của hành vi con người hay lột tả được cơ chế xã hội. Cách tiếp cận thực nghiệm và sự phân biệt vấn đề xã hội với vấn đề xã hội học nói trên được tác giả vận dụng xuyên suốt trong việc nhận diện bản chất các hiện tượng trong đời sống gia đình và phân tích quá trình biến đổi chức năng, cấu trúc và văn hóa gia đình. Do ảnh hưởng bao trùm của lý thuyết nữ quyền trong nghiên cứu gia đình đương đại, chương 6 dành dung lượng đáng kể phân tích những cống hiến to lớn của các nhà nữ quyền trong nghiên cứu gia đình trên ba phương diện: lý thuyết, chủ đề nghiên cứu và phương pháp luận; đồng thời chỉ ra một số hạn chế của lý thuyết này.

Việc ưu tiên tính bao quát của hệ thống tri thức giáo khoa dẫn đến hạn chế nhất định trong việc phân tích chuyên sâu một số hiện tượng đơn lẻ như tình dục vợ chồng, bạo lực gia đình, kết hôn muộn, vấn đề chăm sóc gia đình và lao động không được trả công trong gia đình, v.v.. Tuy nhiên, đây là sự lựa chọn hợp lý để tập trung làm nổi bật quy luật vận động cốt lõi của thiết chế gia đình.

Tổng kết lại, cuốn sách *Xã hội học Gia đình* của tác giả Lê Ngọc Văn đóng góp những giá trị học thuật quan trọng trên hai phương diện chủ yếu. Thứ nhất, với mục tiêu cung cấp tri thức, tác giả tiếp cận gia đình như một hiện tượng xã hội tổng thể bằng cách hệ thống toàn diện các khung lý thuyết về nguồn gốc, tiến trình lịch sử, cách tiếp cận và các diễn ngôn về biến đổi gia đình, qua đó gợi mở hệ thống các chủ đề và đề tài nghiên cứu xã hội học gia đình. Thứ hai, cuốn sách cung cấp một bức tranh có cơ sở thực chứng về thực trạng và xu hướng biến đổi của gia đình Việt Nam, được xây dựng trên kết quả của nhiều cuộc khảo sát xã hội học và được trình bày một cách hệ thống. Cách tiếp cận này góp phần hạn chế các “ấn tượng chủ quan” và các định kiến giá trị vốn thường bị chi phối bởi các diễn ngôn đạo đức, tâm lý hoặc chính trị, qua đó đảm bảo tính khách quan khoa học trong việc nhận diện đối tượng nghiên cứu. Thông qua việc nhấn mạnh tính khách quan của các hình thái gia đình, đi kèm các minh họa thực nghiệm sinh động và phong phú, cuốn sách giúp tránh những cách tiếp cận giản lược và các lập luận cơ học. Nhờ đó, tác phẩm vượt ra khỏi quan niệm coi gia đình chỉ là sản phẩm thụ động của các chuẩn mực có sẵn, làm nổi bật tính năng động, khả năng thích ứng linh hoạt và tính tự chủ tương đối của gia đình, đồng thời bác bỏ cách hiểu gia đình như một thực thể đơn nhất, bất biến và mang bản chất vượt thời gian.

Với những đóng góp kể trên, cuốn sách có giá trị thiết thực trong công tác giảng dạy và học tập của sinh viên, học viên cao học và nghiên cứu sinh thông qua việc cung cấp tri thức, kỹ năng nghiên cứu và gợi mở các hướng nghiên cứu về gia đình dưới góc nhìn xã hội học. Đồng thời, tác phẩm cũng là nguồn tài liệu tham khảo hữu ích cho các nhà nghiên cứu, nhà quản lý và đông đảo bạn đọc quan tâm đến gia đình.

Tập chí Nghiên cứu Con người, Gia đình và Giới xin trân trọng giới thiệu cùng bạn đọc.

Hương Trâm